O’ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O’RTA TA’LIM VAZIRLIGI

Guliston Davlat Universiteti

«KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK »

fanidan

5230100-Iqtisodiyot ta’lim yo’nalishi talabalari uchun

MASALALAR TO’PLAMI

Guliston-2013

«TAVSIYA ETILDI»

«Iqtisodiyot» kafedrasi
yig’ilishida
muxokama qilingan va ma’qullangan
kafedra mudiri_______dots.O.T.Sattorqulov
(kafedra yig’ilishining ____-sonli bayonnomasi
«___»___________2013y.)

Tuzuvchilar : Guliston davlat Universiteti “Iqtisodiyot” kafedrasi kata o’qituvchisi Mamajonova S

Taqrizchilar: i.f.d. Mamadov A.A.

1 - masala

1. Quyidagi jadvalda X tovarning bozordagi taklif mikdori berilgan.

Taklifning narx bo'yicha elastikligi	Taklif mikdori (dona)	Narx (doll.)
	0	2
	2	4
	4	6
	6	8
	8	10
	10	12
	12	14
	14	16

a

Taklifning narx bo'yicha elastikligini xisoblang va jadvalni tuldiring.

2 - masala

Kuzda jun qqlqoplarga bulgan talab ortdi. Ammo ularning narxi baxorda kanday bo'lsa, shundayligicha koldi. Bu vakt ichida junning narxi kanday o'zgaradi.

3 - masala

Xom ashyo bazasi qisqarganligi tufayli «Jurabek» firmasi maxsulot ishlab chiqarish xajmini kamaytirdi. Bundan keyin doimiy va o'rtacha o'zgaruvchan xarajatlar o'zgarmadi, o'rtacha umumiy xarajatlar esa 30 so'm /donaga ortdi. O'rtacha doimiy xarajatlarning boshlang'ich mikdori 120 so'm/donani tashkil kiladi. Sotilgan maxsulotdan keladigan daromad o'zgarmasligi uchun firma xar bir maxsulot narxini necha foizga oshirishi kerak?

4 - masala

«Mashxura» firmasi ijaraga olgan binoning doimiy xarajatlarining 40%ni tashkil qiluvchi ijara to'lovi 150 % ga ortdi. Boshqa (kolgan) o'rtacha o'zgaruvchan xarajatlar va maxsulot ishlab chiqarish xajmi o'zgarmadi. Ijara tulovi oshgunga kadar xar bir maxsulotga ketgan o'rtacha doimiy sarf-xarajat 700 so'm, sotish narxi esa 2800 so'm/donani tashkil kilar edi. Xar bir maxsulotdan kelgan dastlabki (boshlang'ich) foydani saqlab qolish uchun «Mashxura» firmasi narxini necha foizga o'zgartirishi kerak.

5 - masala

Avtomobil ishlab chiqarish texnologiyasining o'zgarishi o'rtacha o'zgaruvchan xarajatlarning 20 %ga kamayishiga olib keldi. SHundan keyin xar bir

maxsulot narxi xam 10 % ga kamaydi. Umumiy va doimiy xarajatlar o’zgarmadi. Agar ishlab chiqarish texnologiyasi o’zgargandan keyin foydaning usishi 37 500 mln. so’m bo’lsa, avtomobil ishlab chiqaruvchilarning daromadi nimaga teng buladi.

6 - masala

Dastlab «Kelajak tongi» korxonasida o’rtacha doimiy xarajat o’rtacha umumiy xarajatlarning 30 % ni tashkil kilar edi. Ishlab chiqarishning xarajatlariga kura foydaliligi (rentabelligi) esa 40 % teng edi. Inflyatsiya jarayoni natijasida o’rtacha doimiy xarajatlar 10 %, o’rtacha o’zgaruvchan xarajatlar esa 20 % usdi. Agar korxona maxsulot narxini 17 % ga oshirsa, xarajatlarga kura ishlab chiqarish rentabelligi nima teng buladi?

7 - masala

Utgan yili «A» korxonada doimiy xarajatlar umumiy xarajatlarning 25 %ini tashkil kilar edi. Bu yil esa o’rtacha o’zgaruvchan xarajatlar 20 %, o’rtacha umumiy xarajatlar esa 10 % ga ortdi. Doimiy va o’zgaruvchan xarajatlar nisbati o’zgarmaydi. O’rtacha doimiy xarajatlar kanday va kancha foizga o’zgargan.

8 - masala

Yil boshida «B» korxonada maxsulot ishlab chiqarishning o’rtacha doimiy xarajatlari 180 so’m/donani tashkil kilar edi. Yilning oxirida esa maxsulot ishlab chiqarish 20 %ga qisqartirildi, doimiy xarajatlar avvalgicha koldi, o’rtacha o’zgaruvchan xarajatlar 5 % ga oshdi, o’rtacha umumiy xarajatlar esa 60 so’m/donaga o’zgardi. Yil oxirida «B» korxonada o’rtacha o’zgaruvchan xarajatlar nima teng buladi?

9-masala

Xom ashyo uchun kilingan xarajatlar o’zgaruvchan xarajatlarning 40 % ini tashkil kiladi. Bitta maxsulot xisobida xom ashyoga ketgan xarajat 130 % ga oshganidan keyin «Dilnoza» savdo ishlab chiqarish korxonasi ishlb chiqarish xajmini o’zgartirdi. Bunda boshqa o’rtacha o’zgaruvchan va doimiy xarajatlar o’zgarmaydi, o’rtacha umumiy xarajatlar esa 233 so’mga ortdi. Agar bu o’zgarishgacha bitta maxsulotga ketgan o’rtacha umumiy xarajat 500 so’m, o’rtacha doimiy xarajat esa 100 so’mga teng bo’lsa, firma ishlab chiqarish xajmini necha foizga o’zgartiradi?

10-masala

Jadvalda futbol uyini chiptasining narxi va talab mikdori berilgan. Talabning narx bo’yicha elastikligini toping va jadvalni tuldiring.

Jadval.

Bir dona chiptaning so’mdagi narxi	Talab mikdori, xar bir uyinga ming xisobida	Talabning narx bo’yicha elastikligi
225	10	
200	20	
150	40	
125	50	
100	60	

11 -masala

Terining narxi oshishini bilgan kompaniya raxbariyati poyabzal dukonidagi sotuvchilarning bir kismini ishdan bushatishga karor kildi. Nega?

12 -masala

3 ta investitsiya loyixasi mavjud:

A. Xarajatlar 150 $ ga teng. Kelgusidagi foyda q bir yilda 1 $ ga teng.

B. Xarajatlar 150 $ ga teng. Kelgusidagi foyda q bir yilda 15 $ ga teng.

V. Xarajatlar 1000 $ ga teng Kelgusidagi foyda q bir yilda 75 $ ga teng.

a) xar bir loyixa (A,B,V) uchun foyda normasini xisoblang.

b) agar olingan kredit uchun kapital foizi darajasi 3 %, 7 % va 11% ga teng bo’lsa, unda A,B,V loyixalarni amalga oshirishda kanday foiz stavkasi darajasi foydali buladi (V) yoki tadbirkorlar uchun foydali bulmaydi (N).

Jadval

Loyixalar	Foiz stavkasi			
	5 %	7%	9%	11%
A	-	-	-	-
B	-	-	-	-
V	-	-	-	-

13 –masala

Quyida keltirilgan xar bir xolat uchun bozor tuzilmasini (strukturasi) mos keluvchi turini toping.

A. Amalga oshirilgan rakobat

B. Monopoliya

V. Monopolistik rakobat

G. Oligopoliya

D. Monopsoniya

a) Bozorda katta ta’minotchilar soni ildam xarakat kilmokda, ulardan xar biri firma poyafzalini nisbatan uxshash narx bo’yicha taklif kilmokda.

b) Bozorda telekommunikatsiya xizmati bo'yicha yagona ta'minotchi ildam xarakat kilmokda.
v) Fermerlarni katta guruxi bozorga kartoshkani bir xil narx bo'yicha taklif kilmokda.
g) Bozorda avtomobil ishxonasi bo'yicha bir necha yirik firmalar mavjud.
d) Kumir oluvchi jixozni yagona xaridori mavjud.
e) YAgona firma shturman asbobini ishlab chiqaradi.

14 –masala

Quyida amalga oshirilishi mumkin bulgan ikkita (A va B) firmalarning strategiyalarini natijalari kolipi kursatilgan. Xar bir firma 2 ta imkoniy strategiyaga ega (A - 1 va 2; B - I và II). Kolipdagi kursatkichlar A firma uchun zarur so'mmasini bildiradi.

		A firmasi strategiyasi	
		1	2
B firmasining strategiyasi	I	4000$	3000$
	II	2000$	1500$

a) A firmasi uchun dominantli strategiya kanday?
b) B firmasi uchun dominantli strategiya kanday ?
v) Ushbu xolatda kanday karor muvozanatli buladi ?
g) Muvozanatli karorda A firmasi kanday zararlar keltiradi ?
d) Muvozanatli karorda B firmasi kanday daromadlar oladi ?

15-masala

Faraz qilaylik, 5000 dollardan oshuvchi jami daromaddan daromad solig'i bir xil stavkada 30 % razmerda olinadi.
a) CHegaraviy va o'rtacha soliq normasini keyingi daromad darajasi bo'yicha xisoblang.
1) 3000 dollar. 2) 9000 dollar
2) 12 000 4) 20 000 dollar

b) Ushbu soliq progressiv yoki regressiv bulib xisoblanadimi?
Faraz qilaylik, soliq tizimi shunday shaklda o'zgardiki, ya'ni 5000 dollardan oshuvchi daromad, avvaliga uxshash soliq stavkasi 30% ni tashkil etadi, ammo daromad 10 000 dollardan oshadigan bo'lsa, stavka 50 % gacha kutariladi.

v) A punktda kursatilgan daromad darajasi bo’yicha chegaraviy va urta normani aniklan.
g) Ushbu xolatda soliq avvalgiga nisbatan progressivrok yoki progressiv emas bulib xisoblanadi.

16-masala

Xajmi bir litrlik bankadagi tuzlangan pomidor ishlab chiqaradigan konserva zavodining maxsuloti chakana savdoda 25 so’m turadi, zavod yil davomida 6 ming dona maxsulot ishlab chiqaradi va zavodning doimiy xarajatlari esa - 36 ming so’mni tashkil kiladi.

Xisob kitob uchun quyidagi jadvalni keltiramiz:

№	Kursatkichlar nomi	Bir donasini kiymati, so’mda	Olti ming donasining kiymati, so’mda
1.	Sotuvdan tushum	25	150 000
2.	«O’zgaruvchan xarajatlar»	15	90 000
3.	YAlpi foyda	10	60 000
4.	«Doimiy xarajatlar»	36 000	36 000
5.	Sof foyda		

1) sof foydani aniklang;
2) «zararsizlik nuktasi»ni kursating va izoxlab bering.

17 – masala

A savdo birlashmasi strategiyani amalga oshirgandan sung maxsulotga bulgan narxni 45 dan 42 pul birl.ga tushirdi. Sotish xajmi 64200 donadan 66100 taga usdi.

1. Talab elastikligini aniqlang.
2. Talab elastikligi taxlili asosida birlashma kelgusida qanday tarzda xarakat kilishini yeching:

a) bozor xissasini oshirish uchun narxni yana 5 % ga kamaytirish kerak;
b) ushbu narxni saqlab qolish lozim;
v) eski narxga kaytish lozim;
g) narxni 50 pul birl.gacha oshirish lozim.

18-masala

Firma tugrisida quyidagi ma'lumotlar ma'lum:

- investitsiyalangan kapital: 240000 ming so'm.;
- kutilayotgan rentabellik: 10 %
- 1 dona uchun qzgaruvchan xarajatlar: 1050 ming so'm.;
- doimiy xarajatlar: 90 ming so'm.;
- sotish bashoratlari: pessilistik - 90 ming dona,
  antilistik - 150 ming dona.

YUkorida ketirilgan ma'lumotlar asosida:
a) oxirgi;
b) zararsizlik
v) maksadli narxlarni xisoblang.

Xar bir variant bqyicha korxona faoliyati natijalarini aniqlang.

18 – masala

Savdo firmasi 250 so'mdan tovar xarid kilayapti va qrtacha 300 dona ushbu tovarni 300 so'mdan sotadi. Agar firma bir xaftaga narxni 10 %ga tushirishga kelishgan bo'lsa, uzini yalpi foydasini saqlab qolishi uchun kancha miqdorda maxsulot sotish kerak?

19 – masala

YUkori narx elastikligini tavsiflovchi talab bilan firma tovar sotayapti, sotish xajmi yiliga 30 000 ta maxsulotni tashkil qiladi.

Narx tuzilishi bunday:

- Bitta maxsulot uchun sof xarajatlar - 9,9 ming so'm;
- Bitta maxsulot uchun doimiy xarajatlar - 3,3 ming so'm;
- Jami - 13,20 ming so'm;
- Sotish narxi - 6,60 ming so'm

Firma uz oldiga sotish xajmini 3000 taga ustirishni masala kilib kuydi va bu maksadlar uchun yiliga 39 mln. so'm reklama byudjetini ajratdi. Foyda qzgarmay kolganda narxni minimal oshishi qanday bqladi?

20 – masala

A va B - bular firmani ikkita bqlimidir. A bqlimi «A» markali tovarni quyidagi iktisodiy tavsifnomalar bilan ishlab chiqaradi:

- tugri moddiy xarajatlar - 6 ming so'm
- ish xaki - 4 ming so'm
- doimiy xarajatlar - 2 ming so'm
- jami - 12 ming so'm

«A» markali tovari sof rakobat sharoitida sotilayapti: bozor narxi 16 ming so'mga teng. Bundan tashkari bu maxsulot B bqlimda sotilayapti. Bozorda sotish xarajatlari bitta maxsulotga 2 ming so'm razmerini talab etadi. «A» markali maxsulotga umumiy talab juda yukori bulgan sharoitda va A bqlimining ishlab chiqarish kuvvati tulik yuklangani xolda, A bqlimi «A» markali maxsulotini qanday narx bqyicha B bqlimiga sotish kerak?

Tavsiya etiladigan adabiyotlar ruyxati.

Asosiy adabiyotlar

1.Abdulaev O.,Ismoilov R. Kichik va o'rta biznesni boshqarish.namangan.2004y.
2.AbdullaevA., Muftaydinov Q.,Aybeshov X.Kichik biznesni boshqarish.Moliya.2003y.
3. Samadov A.N., Ostanaqulova G.N. Kichik biznes va tadbirkorlik. T.: Moliya-iqtisod, 2008
4.Xodiyev B.YU., Qosimova M.S., Samadov A.N. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik. T.: TDIU, 2010.
5.Qosimova M.S., YUsupov M.A., Ergashxodjaeva SH.J. Marketing. –T.: TDIU - 2010.
6. Jumaev va boshqalar. Kichik biznes va tadbirkorlik ." Adib nashriyoti" ,2011 y.

QO'SHIMCHA ADABIYOTLar.

1. Balashovich M.I. Kichik biznes. Vatanimiz va xorijiy davlatlar tajribalari.M.,1995 y.
2. Lvov YU.D. «Biznes iqtisodi va uyushtirish asoslari»Sib.,1992y
3. Fatxuddinov M. «Strategicheskiy marketing» M.2000g.
4. .S.S. G'ulomov Tadbirkorlik va kichik biznes. T. 2002 y
5. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. T. O'zbekiston-1992 yil.
6. O'zbekiston Respublikasining fermer xo'jaligi to'g'risidagi qonuni. T. 2004 yil (2004 yil 26 avgustdagi yangi nashri).
7. O'zbekiston Respublikasining dexkon xo'jaligi tugrisidagi konuni. O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik tugrisidagi konun xujjatlari. 2-kitob. Toshkent. 1999 y.
8. O'zbekiston Respublikasining xo'jalik yuritish sub'ektlar faoliyatining shartnomaviy-xuquqiy bazasi to'g'risidagi qonuni Xalk suzi gazetasi, 2008yil 30. 08. 2008 yil,
9. O'zbekiston Respublikasining tadbirkorlik faoliyati soxasidagi ruxsat berish tartib- tamoillari tugrisidagi konuni. Xalk suzi gazetasi, 2012yil21 dekabr.
10.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2008 yil 28 noyabrdagi PF.–4058 sonli Farmoni "Iqtisodiyotning real sektori korxonalarini qo'llab-quvvatlash, ularni barqaror ishlashini ta'minlash va eksport saloxiyatini oshirish chora-tadbirlari dasturi to'g'risida". Qishloq xayoti gazetasi, 2008 yil 2 dekabr.
11.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 07.02. 2011 yildagi «Davlat xaridlari tizimini optimallashtirish va ularga kichik biznes sub'ektlarini jalb etishni kuchaytirish tugrisida»gi karori. Halq so'zi gazetasi, 08.02.2011 yil
12.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 07.02. 2011 yildagi «Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yili » davlat dasturini tasdiklash tugrisidagi karori. Halq so'zi gazetasi, 08.02.2011 yil
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 24.08.2011 yildagi «Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish uchun qulay ishbilarmonlik muhitini shakllantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi farmoni. Halq so'zi gazetasi, 25.08.2011 yil.

14.O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 2012 yil 11 apreldagi «Hosildorligi past bo’lgan yerlarda davlat extiyojlari uchun paxta xom ashyosi yetishtiruvchi kishlok xujaligi korxonalarini moliyaviy qo’llab-kuvvatlash tartibi to’g’risidagi Nizomni tasdiqlash xakida» gi 106- sonli karori. Xalk suzi gazetasi, 2012 yil 12 aprel.

1 5 . O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi “O’zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi PF-4478 farmoni.» Halq so’zi gazetasi, 2012 yil 23oktyabr.

1 6 . Vazirlar Maxkamasining 2013 yil 31 yanvardagi “Fermer xo’jaligi yer maydonini maqbullashtirish va uni tugatish tartibi to’g’risidagi nizomni tasdiqlash haqida” gi qarori. Halq so’zi gazetasi, 2013 yil 1 fevral.

17.O’zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning 2012 yilda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2013 yilga mo’ljallangan eng muhim ustuvor yo’nalishlarga bag’ishlangan O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining majlisidagi «Bosh maqsadimiz –keng ko’lamli islohatlar va modernizatsiya yo’lini qat’iyat bilan davom ettirish» mavzusidagi ma’ruzasi. Norma maslahatchi gazetasi, 22.01.2013yil.

18. Mamlakatimizni modernizatsiya qilish va kuchli fuqarolik jamiyati barpo etish – ustuvor maqsadimizdir. – Prezident Islom Karimovning O’zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va Senatining qo’shma majlisidagi ma’ruzasi . Xalq so’zi gazetasi, 2010 yil 28 yanvar.

19. O’zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A. Karimovning 2012 yilda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari xamda 2013 yilga mo’ljallangan iqtisodiy dasturni eng muhim ustuvor yo’nalishlariga bag’ishlangan O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining majlisidagi “Bosh maqsadimiz-keng ko’lamli isloxotlar va modernizatsiya yo’lini qat’iyat bilan davom ettirish” mavzusidagi ma’ruzasi. Halq so’zi gazetasi 2013 yil 19 yanvar.

20. I.A.Karimov. O’zbekiston iqtisodiy isloxatlarni chuqurlashtirish yo’lida. Toshkent 1995 yil.

21. I.A.Karimov Dexkonchilik taraqqiyoti- to’kin xayot manbai. Toshkent O’zbekiston 1998 yil.

22. I.A.Karimov. O’zbekiston XX1-asr busag’asida: xavfsizlikka taxdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. Toshkent. O’zbekiston, 1997yil.

23. Karimov I.A. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O’zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo’llari va choralari / I.A.Karimov. – T: O’zbekiston, 2009 yil.

26. A. Bekmurodov va boshqalar. O’zbekiston iqtisodiyotini liberallashtirish yillarida 3-qism Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish davr xolati. T: TDIU-2005y

3.3 Internet manbalari.

1. www.tsute.ru.- Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti
2. www.timacad.ru.-K.A.Timiryazeva nomidagi Moskva davlat qishloq xo’jaligi akademiyasi, iqtisodiyot fakulteti.
3. http://www.stat.uz.- O’zbekiston Respublikasi Makroiqtisodiyot va statistika vazirligi ma’lumotlari
4. www.zie.net. – O’zbekiston OO’MTV qoshidagi elektron kutubxona.
5. www.lex.uz. -Qonunlar va me’yoriy xujjatlar milliy bazasi